

ՓՈՂԻ ՀԵՐՈՍԸ *)

(Les affaires sont les affaires)

Գումեդիա 3 գործողութեամբ

ՕԿՏԱԻ ՄԻՐՔՕԻ

(Թարգմանութիւն Ֆրանսերէնից)

ԵՐԿՐՈՐԳ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԻՒՆ

Միա օրը առաւօտեան

Բեմը ներկայացնում է մի փոքրիկ սալոն à la Լիզովեկոս XVIe հին հարուստ կարասիքով կահաւորուած, սակայն տեղ-տեղ մի քանի ան-
ներդաշնակ, աչք ծակող մանրամասնութիւններով: Խորքի պատը զարդա-
րած է մետաքսէ ցանցերով... Ջախ կողմին մի բացուած դուռ տանում է
դէպի նոյնպէս շքեղազարդ դահլիճ: Մի այլ դուռ՝ դէպի Խսիդոր Լըշայի
կաբինետը: Աջ կողմին մի մեծ պատուհան բացւում է պարկի վրայ, որ
լուսաւորուած է արեւի ճառագայթներով: Մի վաղեմի թանգազին կահի
վրայ կաւէ Amour—վիրաւորական կերպով moberne, այլափոխուած
եւ ծաղրեմ, մի վարդ ձեռքին մատուցանելիս... Գեղեցիկ անօթներէ մօտ՝
թանգ եւ շոյլ հնու.թիւներ (bric-à-brac): Աջ եւ ձախ պատերի վրայ
իշխանութիւնների եւ վաղեմի ազնուականների պատկերներ: Մի աչքի ընկ-
նող տեղից կախած է Խսիդոր Լըշայի մեծադիր en pied նկարը, երկու
կողմին ելեքտրական բեֆլեկտորներ:

*) Ցեն «Մուրճ» № 8:

ԱՆԱՋԻՆ ՏԵՍԱՐԱՆ

ԺԵՐՄԷՆ, ԿԱՌԱՎԱՐԻԶԸ.

(Վարդգոյրը բացուելիս խորմէն մի սեղանի առջեւ նստած՝ մտացնոր, անուշադրութեամբ թերթում է մի պատկերազարդ զիրք: Յետոյ բարձրանում, զնում է պատուհանի մօտ, անհամբեր նայում, կարծես նա մէկին սպասելիս լինէր: Կառավարիցը պորտֆելը կռնի տակին՝ դուրս է գալիս խիղորի կաբինետից: Լուռ առանց կանգ առնելու բարեւում է խորմէնին եւ զնում դէպի բեմի խորքի դռները)

ԺԵՐՄԷՆ. Պարոն Դը Լա Ֆոնտընէլ...

ԿԱՌ. Օրիորդ...

ԺԵՐՄԷՆ. Իմ հօր մօտիցն էք գալիս:

ԿԱՌ. Այո, օրիորդ...

ԺԵՐՄԷՆ. Ես կարծում էի՝ թէ նա դուրս է գնացել:

ԿԱՌ. Հա, նա հէնց ճիշտ այս բռնակէին սրահով դուրս է գալիս... Դոմն է գնում, կարծեմ...

ԺԵՐՄԷՆ. Ինչպէս էր նա այս առաւօտ:

ԿԱՌ. Շատ լաւ... շատ ուրախ:

ԺԵՐՄԷՆ. Շատ ուրախ... Նա ձեզ ոչինչ չ'ասաց:

ԿԱՌ. Առանձին ոչինչ, օրիորդ: Հեռախօսով երկար խօսեց... այն երկու ինժինեաների մասին: Այնուհետեւ մեր գործերով զբաղուեցինք: (Փոքր լուծիւն):

ԺԵՐՄԷՆ. Մի փոքրիկ նեղութիւն յանձն կառնէք, պարոն Դը Լա Ֆոնտընէլ:

ԿԱՌ. Մեծ ուրախութեամբ, օրիորդ:

ԺԵՐՄԷՆ. Ժիւլը... Պարտիզպանը... Վազերդիւից արդէն հեռացաւ:

ԿԱՌ. Այո, երեկ երեկոյեան...

ԺԵՐՄԷՆ. Նա այլևս այստեղ չի վերադառնալ:

ԿԱՌ. Ես չափ կը զարմանամ, եթէ հէնց էգուց, վաղ առօրեան նա իմ գրասենեակում չը գտնուի... Ես լաւ եմ ճանաչում այդ խեղճ թշուառներին... Նրանց դիմադրութիւնը մէկ օրից աւել չի տևում...

ԺԵՐՄԷՆ. (Կառավարչին մի ծրար տալով) Կարող էք նեղութիւն կրել՝ նրան յանձնել այս փոքրիկ գումարը:

ԿԱՌ. Իհարկէ, օրիորդ...

ԺԵՐՄԷՆ. Առանց նրան յայտնելու՝ ումից է այդ...

ԿԱՌ. Նա իսկոյն գլխի կընկնի՝ թէ ումից է...

ԺԵՐՄԷՆ. Դուք պովիլյոնն էք գնում:

ԿԱՌ. Այ՛հ...

ԺԵՐՄԷՆ. Եթէ կարելի է, նեղութիւն կրեցէք Գարրօին ասել, որ ես ցանկանում եմ նրա հետ խօսել:

ԿԱՌ. Շատ լաւ...

ԺԵՐՄԷՆ. Ես մի քանի տեղեկութիւններ ունեմ նրանից հարցնելու:

ԿԱՌ. Օրիորդ, դուք լաւ գիտէք, որ ես միշտ պատրաստ եմ ձեզ ծառայելու...

ԺԵՐՄԷՆ. Շնորհակալ եմ ձեզանից... (Կառավարիչը գլուխ է տալիս եւ կամենում է հեռանալ). Պարոն Դը Լա Ֆոնտընէլ... (Փոքր լուծիւն) Երեկ երեկոյեան այստեղ տեղի ունեցաւ մի շատ ցաւալի... սոսկալի դէպք... (Կառավարիչը ձեռքի մի շարժում է անում, կարծես խնդրելիս լինէր, որ դրա մասին այլեւ չը խօսուի): Ես ներդուլիւն եմ խնդրում ձեզանից... (Ձեռքը մեկնում է նրան):

ԿԱՌ. (Շատ յուզուած). Օ՛հ, օրիորդ... (Բռնում է նրա ձեռքը եւ համբուրում: Այդ շարժման ժամանակ նա վայր է գցում իր պորտֆելը: Ժերմէն շտապով վերցնում, տալիս է նրան: Կառավարիչը կակազելով) Օ... օրիորդ... օրիորդ...

ԺԵՐՄ. Իւրաքանչիւրը՝ իր հերթին...

ԿԱՌ. (Բոլորովին յուզուած. կոկորդը՝ սղմուած). Ես արժանի չեմ, օրիորդ, ձեր բարութեան... Ես վատ եմ ապրել... Կեանքից... հասարակութիւնից դուրս մի էակ էի ես... երբ հանդիպեցայ ձեր հօրը... Ի՞նչ կը լինէի ես առանց նրան և այստեղ... առանց ձեզ... (Սրբում է արտասուքի մի կաթիլ). Դուք չը գիտէք...

ԺԵՐՄ. (Նրա խօսքը մեղմութեամբ կտրելով). Որ դուք դժբախտ էք... ես այդ գիտեմ և դրանից աւելի ես այլևս ոչինչ չեմ կամենում իմանալ...

(Սալոնի դրան շեմքի վրայ երեւում են Ֆինկ եւ Գրուզ)

ԵՐԿՐՈՐԴ ՏԵՍԱՐԱՆ

ԺԵՐՄԷՆ, ՖԻՆԿ, ԳՐՈՒԳ, ԿԱՌԱՎԱՐԻՉԸ.

ԳՐՈՒԳ. Ներողութիւն, օրիորդ:

ԺԵՐՄ. (Քիչ գոռոզ քաղաքավարութեամբ). Դուք իմ հօրս էք փնտռում:

ԳՐՈՒԳ. Այ՛հ, օրիորդ...

ԺԵՐՄ. Հայրս դուրս է գնացել...

ՖԻՆԿ. Ես ուրախութեամբ եմ նկատում, որ դուք երեկուայ նման այլևս տկար չէք:

ԺԵՐՄ. Բոլորովին ոչ: (Կառավարիչն), Պարոն Դը Լա

Փօնտընել... նեղութիւն կրեցէք ուղեկցել այս պարոններին
հօրս մօտ:

(Նրանք դուրս են գնում):

ԵՐՐՈՐԴ ՏԵՍԱՐԱՆ

ԺԵՐՄԷՆ, յետոյ ՏԻԿ. ԼԸՇԱ, ապա ՄԻ ՍՊԱՍԱԽՈՐ.

(Ժերմէն՝ յուզուած, անհամբեր սկսում է նորից քայլել. նա ջղային սաս-
տիկ զրգոռած դրոժեան մէջ է. Մտնում է տիկ. Լըշա՝ զարդարուած,
մի պատարագիրք էլ ձեռքին):

Տ. ԼԸՇԱ. (Դրան մօտից). Ժերմէն... ինչպէս, դու դեռ պատ-
րաստ չես...

ԺԵՐՄԷՆ. Պատրաստ:

Տ. ԼԸՇԱ. (Բռնորովին ներս դալով.) Չէ որ ժամն է:

ԺԵՐՄԷՆ. Ի՞նչի ժամը...

Տ. ԼԸՇԱ. Եկեղեցի, պատարագ գնալու ժամը... (Նա նըս-
տում է մի բազկաթոռի վրայ եւ ձեռնոցների կոճկելը վերջացնում):

ԺԵՐՄԷՆ. Ես եկեղեցի չեմ գնում...

Տ. ԼԸՇԱ. Լաւ... լաւ... Դա ի՞նչ նոր ֆանտազիա է...

ԺԵՐՄԷՆ. Դա ի՞նչ նոր բան է... ի՞նչ էլ ֆանտազիա... Ես
եկեղեցի չեմ գնում նրա համար, որ դա ինձ դուր չէ գալիս...

Տ. ԼԸՇԱ. Քո հայրը սաստիկ կը բարկանայ... Գիտես՝ նա
կամենում է՝ որ մենք ի՞նչ մի պատարագ էլ բայց չը թողնենք,
մանաւանդ այժմ...

ԺԵՐՄԷՆ. Դա իմ գործն չէ՝ թէ իմ հայրը ի՞նչ է կամենում
և ինչ—ինչ... Ես հետեւում եմ միայն իմ ճաշակին... Իսկ իմ ճա-
շակը ինձ թելադրում է, որ այս առաւօտ ես այստեղ մնամ...

Տ. ԼԸՇԱ. (Ցուսահատուած). Ահա... նորից սկսում է...

ԺԵՐՄԷՆ. Քանի որ հայրս յանկարծ սկսել է եկեղեցին
այդպէս սիրել... ինքը ինչո՞ւ չէ գնում...

Տ. ԼԸՇԱ. Որովհետեւ նա... այս տարի... հակակղերական է...
Սակայն իր գործերի, մանաւանդ իր ընտրութեան տեսակետից
նա օգտակար է համարում, որ մենք եկեղեցի գնանք... Թէև
դա հաւանականաբար մի մեծ արդիւնք չի ունենալ, բայց և այն-
պէս միթէ չի կարելի է այս բաւականութիւնը նրան տալ...

ԺԵՐՄԷՆ. Հիանալի է...

Տ. ԼԸՇԱ. Դա մի քաղաքական կոմբինացիա է...

ԺԵՐՄ. Շատ լաւ... միայն այդ կոմբինացիայի մէջ ես
չեմ մտնում...

ՏԻԿ. ԼԸՇԱ. Բացի այդ... դա քեզ համար մի տեսակ մանգալ... զրօսանք է... Զուարճութիւններից այնքան զոհակ ես դու...

ԺԵՐՄ. (Սառնօրէն) Ես զուարճութիւնների պահանջ չ'ունիմ...

ՏԻԿ. ԼԸՇԱ. (Տխրութեամբ իր աղջկան նայելով). Ճիշտն ասած, իմ խեղճ երեխայ, ես չը գիտեմ՝ մի քանի ժամանակից իվեր լինչ է քեզ պատահել... Յամենայն դէպս, անշուշտ, ոչ լաւ բան... Միշտ մի տեսակ տենդային դրութեան մէջ, շարունակ յուզուած... մեր դէմ աւելի և աւելի զրգռուած... Ոչ ոքի չեմ ուզում տեսնել... Երբ մի մարդ է գալիս մեզ մօտ, դու նրա հետ կռուիս և անքաղաքավարի... Թողնում, իսկոյն հեռանում ես... Ո՛րքան հաճելի է այդ մեզ համար... Խօսել քեզ հետ այլևս անկարելի է... Այնպիսի բառեր ես արտասանում, որ մարդու վրայ սարսափ են բերում... Եւ դու դեռ զարմանում ես, որ երբեմն քեզ վրայ բարկանում ենք... Բոլորներ են լինում, որ ինքս ինձ հարց եմ տալիս... չը լինի թէ իրօք դու քիչ խելագարուել ես... Վերջապէս... ասա՛... տեսնենք՝ լինչ կայ, լինչ է քեզ պատահել...

ԺԵՐՄ. Ոչինչ...

ՏԻԿ. ԼԸՇԱ. Հիւանդ ես:

ԺԵՐՄ. Ո՛չ...

ՏԻԿ. ԼԸՇԱ. Եթէ տանջւում ես դու մի որևէ պատճառով... ասա ինձ... (Աւելի զորովաղին) Վերջապէս... չէ որ ես քո մայրն եմ...

ԺԵՐՄ. (Աւելի մեղմաբար). Ես տանջւում չեմ...

Տ. ԼԸՇԱ. Դու սաստիկ վիշտ ես ինձ պատճառում... Աղնիւ խօսք, կարծես, քեզ չարչարում, տանջում են, ամեն ինչից զրկում... Գուցէ դու դժգոհ ես մեղանից մէկն ու մէկից... Ասա, յայտնիր...

ԺԵՐՄ. Ո՛չ... ոչ...

Տ. ԼԸՇԱ. Ուղղակի անհաւատալի է, անհաւատալի...

Այստեղ դու ազատ ես, որպէս օդ... Գնում ես... գալիս... Որպէս մի տղայ, անում ես, ինչոր քէֆդ է տալիս... Նոյն իսկ հէնց այս առաւօտ դու ինձանից երեք հարիւր ֆրանկ ես խնդրում... Ես տալիս եմ... Ես կարող էի քեզանից հարցնել, պահանջել, որ ինձ ասես՝ լինչ պիտի դու անես այն փողերով... Սակայն ես այդ չեմ անում... Ես տալիս եմ քեզ այնպէս... առանց մի որևէ պայմանի... Շատ կը գտնես այսպիսի մայրեր, չէ... Եւ վերջապէս չէ որ երեք հարիւր ֆրանկը մի պատկառելի գումար է... Գո բարեգործութիւն անելդ էլ... այն էլ այնպիսի մարդկանց համար... որ հոգալով զուրկ եմ արժանի չեն... Այո, այո... Վերջապէս ասա, լինչ ես ուզում...

ԺԵՐՄԷՆ. Ես ոչինչ չեմ կամենում... Դրանից այլևս չը խօսենք... խնդրում եմ, մայրիկ, դրանից այլևս չխօսենք...

Տ. ԼԸՇԱ. Սա ինչ դժբախտութիւն է, Աստուած իմ... Երկու երեխայ ունենամ... Մի որդի, որ երբեք այստեղ չի լինում... որ ինձ տանջանք է միայն պատճառում... Մի աղջիկ, որի ուշը-խելքը միշտ ուրիշ տեղ է... որի ոչ ցանկութիւններն են ինձ յայտնի, ոչ էլ մտքերը... որից ես չեմ ստացել ոչ մի ժպիտ, ոչ մի գորով... (Խոր հառաչում է)

ԺԵՐՄԷՆ. Սակայն... մայրիկ, դա... իմ մեղը չէ...

Տ. ԼԸՇԱ. (Գլուխը շարժելով). Անկասկած իմ մեղն է... Այո... այո... ինձ քաջ յայտնի է, որ ես մի բարձր, մի կրթուած կին չեմ... Քեզ հետ չեմ կարող խօսել բարձր առարկաներից... որոնց մասին դու և Գարրօն էք անկասկած խօսում...

ԺԵՐՄԷՆ (Հակիրճ կերպով). Մայրիկ... խնդրում եմ... Բաւական է...

Տ. ԼԸՇԱ. Ինձ այդպէս չեն կրթել... Դա ճիշտ է... Ես մի առողջ բանականութեան տէր կին եմ... (Լռութիւն) Խօսակցութեան ժամանակ... սա աւելի անախորժ է... սակայն կեանքի մէջ դուցէ աւելի անհրաժեշտ...

ԺԵՐՄԷՆ. Սակայն, մայրիկ... հարցը բոլորովին դրա մասին չէ...

Տ. ԼԸՇԱ. Հա... վերջապէս... Օ'հ, Աստուած իմ (Տեղից բարձրանում է): Ուրեմն վճռուած է... Ձեռ գալիս, դնանք եկեղեցի...

ԺԵՐՄԷՆ. Ես քեզ հաւատացնում եմ... Ես աւելի տանը մնալն եմ ցանկանում...

Տ. ԼԸՇԱ. (Յանկարծ անհանգստանալով). Ուրեմն... Ես ստիպուած կառքը փոխել պիտի տամ... (Հնչեցնում է զանգակը). Դու տեսնում ես, որ քո քմահաճոյքը բոլորին էլ նեղութիւն է պատճառում... (Ներս է գալիս ծառան). Դնացէք, ախոռատանը յայտնեցէք, որ հին coupé-ն լծեն... և միայն մի ձի...

ԾԱՌ. Ես հէնց եկել էի տիկնոջը յայտնելու, որ կառքը արդէն պատրաստ է...

Տ. ԼԸՇԱ. Victoria կամքը:

ԾԱՌ. Այո... տիկին...

Տ. ԼԸՇԱ. Այդ ես չեմ ուզում... Ասա, որ coupé-ն լծեն, հին coupé-ն...

ԾԱՌ. Շատ լաւ, տիկին...

(Դուրս է գնում):

ԺԵՐՄ. Դու կ'ուշանաս... Պատարագին չես հասնիլ...

Տ. ԼԸՇԱ. Ոչինչ... քիչ էլ մնայ... ինձ բաւական է...

Սակայն ես չեմ կարող մենմենակ երկու ձիանի victoria-ի մէջ նստել, զնալ... դա իմ ոյժից վեր է... Նրա մէջ ես ինձ մի տեսակ վատ եմ զգում... Գուցէ դա յիմարութիւն է... ես ասելիք չունիմ դրա դէմ... Բայց ես մենմենակ նրա մէջ ամաչում եմ... Իմ կողքին կամ պիտի մի ժառֳք լինի... կամ կապույններ... (Լոռթիւն) Մինչև կառքը լծել-պատրաստելը գնամ, մի քանի կարգադրութիւններ անեմ... (Մի րոպէ մտածմունքի մէջ է ընկնում)։ Ես յոյս ունիմ, որ այն երկու պարոնները այս երեկոյ կը մեկնեն...

ԺԵՐՄ. Ես անտեղեակ եմ։

Տ. ԼԸՇԱ. Ես չը դիտեմ՝ ովքեր են նրանք... ձրտեղից են գալիս... բայց տարօրինակ դէմքեր ունեն...

ԺԵՐՄ. Ո՛չ աւելի տարօրինակ քան միւսները, որ բերում է այստեղ իմ ձայրը... Բոլորն էլ միմեանց նման են։

Տ. ԼԸՇԱ. Անտարակոյս... Գործնական մարդիկ են դժբանք... Բայց և այնպէս Իսիդորի տեղ ես լինէի, դրանցից կը զգուշանայի։

ԺԵՐՄ. Միենոյն բանը նրանք իմ հօր մասին կ'ասեն...

Տ. ԼԸՇԱ. Լաւ... լաւ... Այլևս չարասիրտ մի լինիր... Դու ինձ չես համբուրում։

ԺԵՐՄ. Ինչու չէ, մայրիկ...

(Համբուրում է նրան)։

Տ. ԼԸՇԱ. Ա՛խ, եթէ դու կամենաս... Եթէ քո այս անպիտան փոքրիկ զուլխդ կամենայ... Ժպտան, ինձ ուրախացնելու համար գոնէ մի անգամ մի լաւ ժպտան... (Ժպտում է, միայն տըխուր, ակամայ կերպով)։ Իսկ այն երեք հարիւր ֆրանկը... Ո՛ւմ համար էր...

ԺԵՐՄ. Ա՛խ, մայրիկ... չէ որ դու ինձ խոստացել էիր...

Տ. ԼԸՇԱ. Լաւ, լաւ... (Գնում է... Հասնելով դրան մօտ՝ նա երեսը յետ է դարձնում) Իմ պատարագագիրքը... (ձերմէն պատարագահիրքը սեղանի վրայից վերցնելով տալիս է մօրը) Հա... Եթէ քո եղբայրը մինչև իմ վերադարձը գայ... լաւ կը լինէր, որ դու նրան մի լաւ խրատես... Տեսնենք՝ այսօր ինչ նոր խաբար է բերում...

ԺԵՐՄ. Ես Գասալէի վրայ ոչ մի ազդեցութիւն չ'ունեմ... Եւ վերջապէս նա անում է այն, ինչ որ իրան է դուր գալիս...

Տ. ԼԸՇԱ. Ի՞նչ արած... (Խնդրելով) Հագուստդ փոխիր... Նախաճաշակին լաւ հագնուած լինես... Ես ուզում եմ, որ դու գեղեցիկ երևաս... Խոստանում եմ...

ԺԵՐՄ. Այո, մայրիկ։

Տ. ԼԸՇԱ. Շատ գեղեցիկ... (Գուրս է գնում)։

ՉՈՐՐՈՐԴ ՏԵՍԱՐԱՆ

ԺԵՐՄԷՆ, ՊԱՐՏԻՉՊԱՆԻ ՕԳՆԱԿԱՆԸ.

(Ժերմէն սկսում է յուզուած մանգալ: Պարտիզպանի օգնականը գալիս է բոյսերը փոխելու: Ժերմէնին տեսնելով՝ նա տատանւում է՝ մտնէ Թէ չէ):

ԺԵՐՄ. Եկէք... եկէք...

ՊԱՐՏ. ՕԳՆ. Ներեցէք... ներողութիւն... օրիորդ... Այս առաւօտ քիչ ուշացանք... Ժիւլը մեկնում էր... (Հին բոյսերը վերցնում, տեղը նորերն է դնում: Փոխում է նոյնպէս եւ Amour-ի ձեռքին գտնուող վարդը, ապա յետ ու յետ գնալով նայում, դիտում է: Հիացած) Որքան գեղեցիկ է...

ԺԵՐՄ. Նոր պարտիզպանը եկել է:

ՊԱՐՏ. ՕԳՆ. Այ՛, հէնց այժմ տեղափոխւում է մեզ մօտ... Մօրուքաւոր... մի բարձրահասակ... սեւ մարդ է... Անբաղաճաւարի... կոպիտ... (Աշխատանքը շարունակելով) Օրիորդ, այս առաւօտ ծաղիկներ չէք պահանջել...

ԺԵՐՄ. Ո՛չ... Շնորհակալ եմ:

(Պարտիզպանի օգնականը գործը վերջացնելով, հին բոյսերը վերցնում, ուղղւում է դուրս գնալ: Մտնում է Լիւսիէն):

ՊԱՐՏ. ՕԳՆ. Բարի օր, պարոն Գարրօ:

ԼԻՒՍԻԷՆ. Բարեւ, բարեւ... (Պարտիզպանի օգնականը դուրս է գնում):

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՏԵՍԱՐԱՆ

ԺԵՐՄԷՆ, ԼԻՒՍԻԷՆ

ԼԻՒՍ. (Պարտիզպանի օգնականի հեռանալուց յետոյ). Քեզ հօ ոչինչ չի պատահել:

ԺԵՐՄ. Ոչինչ... ես ուզում էի քեզ տեսնել... քեզ հետ խօսել... Առաւօտեան փոստով ոչ մի լուր չը ստացաւ:

ԼԻՒՍ. Աւազ, հի մի: (Լռութիւն):

ԺԵՐՄ. Լիւսիէն, գիտես ինչ... այսօր և եթ հարկաւոր է մի բան վճռել... Այսպիսի անորոշ, անյայտ դրութեան մէջ... երկար ապրել մենք չենք կարող... շարունակ երկիւղի և սպանիչ անվճռականութեան մատնուած... Նա գոնէ այլևս անկարող եմ...

ԼԻԻՍ. (Տխրումով). Չէ որ դու հաշտուել էիր՝ քիչ էլ համբերել:

ԺԵՐՄ. Համբերել... շարունակ համբերել... Օրեր, շաբաթներով համբերել... հպատակուել... Մինչև երբ... Մեր բարօրութեան, մեր երջանկութեան օրերն են դրանք, որ մենք կորցնում ենք... Նախ այս մշտնջենական նեղութիւնը... այս ամենօրեայ կեղծիքը արժանի չեն ոչ քեզ և ոչ ինձ... Ապա այս տունը՝ որպէս մի ահագին ծանրութիւն, ինձ ճնշում, խեղդում է... Այդ ծանրութիւնը այժմ իմ ուժերից վեր է... համբերել ես այլևս չեմ կարող... Մի ահգամ ընդմիջատ... իմ սիրելի Լիւսիէնս, արիւար, բոլորի առջև, օր ցերեկով լինենք այն, ինչոր ենք իսկապէս...

ԼԻԻՍ. Ես քեզ նորից խնդրում... աղաչում եմ՝ մի շտապիր... միայն մի քանի օր ես... Այն նամակները դու հօ տեսնար...

ԺԵՐՄ. Նամակները:

ԼԻԻՍ. Ամենալուրջ խոստումներ են պարունակում...

ԺԵՐՄ. Խոստումներ...

ԼԻԻՍ. Սակայն, իմ սիրելիս, անկարելի է, որ ես չուտով մի պաշտօն չը ստանամ... և այդպիսով կարող լինեմ քեզ գոնէ նիւթական զրկանքներից ազատ պահել...

ԺԵՐՄ. Կարիք չը կայ, որ նրան մենք այստեղ սպասենք... Եթէ մենք մի այդպիսի բախտ ունենալու ենք... նա կարող է մեղ ժպտալ... և մի ուրիշ, այս տնից հեռու տեղ, ուր մենք կը լինենք... երկուսս միասին միայնակ... մտածիր՝ երկուսս միասին...

ԼԻԻՍ. Սակայն դուցէ... վաղը...

ԺԵՐՄ. Վաղը... Ինչո՞ւ վաղը... Ինչո՞ւ վաղուան յետաձգել... Ո՛չ... հարկաւոր է վերջացնել իսկոյն և եթ... եթէ դու ինձ սիրում ես...

ԼԻԻՍ. Եթէ ես քեզ սիրում եմ...

ԺԵՐՄ. Լաւ ուրեմն, լսիր... (Բռնելով նրա ձեռքերը). Երբ այս դիշեր ես վերադարձայ իմ սենեակը... ես չը կարողացայ քնել... Ես դեռ լսում, զգում էի քեզ... այնքան այրող... այնքան կենդանի էին քո խօսքերը... քո զգուանքը... քո համբոյրները... Ես այլևս չէի կամենում միայնակ մնալ... Սպասեցի մինչև առաւօտ... երբ բոլորովին յուսացաւ... ես սենեակիցս իջայ... գնացի դաշտը... ապա հասայ անտառը... անշայ... գնացի... գնացի... գնացի... Սկզբում դա ինձ վրայ չառլաւ ազդեց... Իմ ջղերը հանդարտուում, խաղաղուում էին... Ես ամբողջովին լեցուած էի անհուն ուրախութեամբ և թարմու-

թեամբ... Ես մտածում էի քո մասին... մեր անհուն և վայրենի սիրոյ մասին... վայրենի՝ ինչպէս այն ծառերը, բոռնց շաղաթաթախ ճիւղերին մեղմ, հանդարտ դիպչելով անցնում էի ևս... վայրենի՝ ինչպէս այն ծաղիկները, որոնց գողտրիկ նուրբ բուրմունքն էի ես ներշնչում... Յետոյ ևս քայլերս ուղղեցի դէպի տուն... Ես գնում էի կամաց-կամաց... Սիրտս անդորր... երջանիկ էի ես... այն գրեթէ երջանիկ... Յանկարծ... անտառի ծառերի արանքով... ես նկատեցի մեր դղեակը... որ յցուած էր հեւուում... Մի սարսափելի հարուած էր, որ ես ստացայ... կարծես մահն էր իմ դիմացը կանգնած... Մի սոսկալի... մի ահոնքի բոպէ էր այդ... Երբէք այդպիսի պարզ կերպով դղեակը չէր պատկերացել իմ առջև... իր իսկական, ֆիզիքական պատկերով... Ես պարզ կերպով տեսնում էի այն ամենը, ինչ որ նա իր մէջ թաքցնում է... ինչ որ նա ճմլում, ջախջախում է... այն ամենը, որ ինչ որ նա սպանում է... իր շուրջը... Այն անտառներ... այն դաշտերը... այս պարիկը... արևի ճառագայթներով լուսաւորուած անողոր քարի այս զանգուածը... ոճիր, ոճիր էին կոչում... Որքան ոճիրներ էին այդ ամենի տակ ծածկուած... Դու չես գտնիլ այստեղ խոտի ոչ մի ծիղ... ոչ մի փոքրիկ քար... ոչ մի կածան, որ գողացուած չը լինի... Եւ այն հողից, ուր ես ման էի գալիս... այն հողից, որ ինձ է պատկանում... չէ որ նա իմն է... ես միմիայն լաց-արտասուք էլ լսում... և միմիայն արիւն էի տեսնում... Ինձ թւում էր, որ իմ շուրջը գտնուող ամեն, ամեն ինչ ինձ՝ «գող... գող...» էր կոչում... իմ ուրախութիւնը յանկարծ տանջանքի փոխուեցաւ... իմ սէրը՝ զայրոյթ՝ և ատելութեան... Ո՛հ... ոչ... ես այլես անկարող եմ... ես այլես անկարող եմ... այստեղ մնալ... Ես կարծում էի, թէ քեզանով միայն կարող կը լինեմ ապրել... թէ քեզ հետ միասին ես կարող էի ամեն ինչ տանել, համբերել... Սակայն ոչ... Եւ եթէ ես այստեղ մընամ, Լիւսիէն... գուցէ քեզ ևս սկսեմ ատել... Լիւսիւ. Ուրեմն... դու ուզո՞ւմ ես մեկնել այստեղից, Ժեմիլ. (Ուժգին). Այո... ոչ, այո...

Լիւսիւ. Ո՞ւր գնանք,

Ժեմիլ. Ուր որ լինի...

Լիւսիւ. Ինչո՞վ կ'ապրենք,

Ժեմիլ. Մթթէ ես աշխատել չեմ կարող... Ես եռանդ... կամք ունիմ ազատ և երջանիկ լինելու...

Լիւսիւ. Իսկ աշխատանք... Կ'ունենաս Օ՛հ, իմ սիրելի Ժեմիէնս... հաւատա ինձ... իրական կեանքը ես աւելի լաւ եմ ճանաչում... այնպիսի ծանր, նեղ հանգամանքներում եմ զրտնուել, կեանքի հետ այնպիսի պայքար մղել... Սկսել քեզ հետ

մի այդպիսի կեանք, որ ես միայնակ քիչ էր մնում բոլորովին ընկճուէի... ենթարկել քեզ մի այդպիսի փորձանքի... ճի՛հ... խնայիր, ազատիր ինձ այդ տանջանքից... Դու չը գիտես՝ թէ թշուառութեան մէջ ինչ սարսափելի մտքեր են անցնում մարդու գլխով... Մարդ երբեմն իր կեանքն է թշուառութեան զոհ բերում... Իսկ յաճախ կորցնում, մոռանում է ինքնասիրութիւն, խիղճ... և որ ամենավատն է և սէր... եթէ այդպիսի սարսափելի բոլորակում մարդ դժբախտութիւն ունի սիրահարուելու... Սակայն չէ որ ես ես ունէի և՛ մտաւոր կարողութիւն... և՛ եռանդ... ձեռքիս էլ մի արհեստ... յամառ և հաստատ կամք աշխատանքով անկախութիւն ձեռք բերել... Այդ ամենը ես ունէի... միայն դորձ-աշխատանք չ'ունէի... Այո, երեք տարի անընդհատ ես աշխատանք, դորձ եմ փնտրել... բայց, աւանդ, իզուր... Ես բաղիսել եմ բոլոր դռները... դարձեալ իզուր... ճի՛հ մի դուռ նոյնիսկ կիսով չափ չը բացուեցաւ... Անհաւատալի է այս քեզ թւում, չէ... Սակայն դա իրողութիւն է...

ԺԵՐՄ. Իմ խեղճ Լիւսիէնս:

ԼԻԻՍ. Որպէսզի սովից բոլորովին չը մեռնեմ... լսում ես... սովից... ես ստիպուած էի ընդունել անարգ աշխատանք... երբեմն խայտառակ, ամօթալի կոմպրոմիսներ անել... Օ՛հ, եթէ ես քեզ պատմեմ իմ այդ կեանքը... Սակայն չէ որ ես տղամարդ էի, այսինքն մի էակ, որ ունի որոշ արտօնութիւններ և իրաւունքներ... Երին հասարակութիւնը... ասում են... թէ թոյլ է տալիս ամեն տեսակ դորձունէութիւն... բաց է անում բոլոր ասպարէզները... Իսկ դու... մի կին ես... և հասարակութիւնը քեզ չի ճանաչում...

ԺԵՐՄ. Դու այնքան էլ ինքդ քեզ վրայ վստահ չես եղել... Այժմ մենք երկու ենք... Երկուսս միասին կը կռուենք...

ԼԵԻՍԻԷՆ. Երկու ենք... որ երկու անգամ աւելի տանջուենք... որ երկու անգամ յաղթուենք... Ահա թէ ինչու եմ ես երկչոտ և խոհեմ...

ԺԵՐՄ. Իսկ ինձ հէնց այդ է համարձակութիւն և յոյս տուողը...

ԼԻԻՍԻԷՆ. Քո էքզայտացեան ինձ սարսափեցնում է, սիրելիս... Այժմ քանի որ քո կեանքը... քո ապագան իմ հոգացողութեանն է յանձնուած... իմ պարտքն է քեզ ծանօթացնել, ցոյց տալ կեանքը այնպէս, ինչպէս նա կայ, և ճի՛հ այնպէս, ինչպէս երազում է քո կրակոտ, վեհանձն բնաւորութիւնը, որ չարուհեակ ձգտում է անկախ լինել... Կեանքի մէջ անկախութիւն չը կայ...

ԺԵՐՄ. Քանի որ նա տանջանքի և ոճրի մէջ է... գուցէ երջանկութեան և մաքրութեան, ամբողջեան մէջ ևս լինի...

ԼԻԻՍԻԷՆ. Ո՛չ մէկում... և ոչ միւսում...

ԺԵՐՄ. Իսկ սիրոյ մէջ...

ԼԻԻՍԻԷՆ. Աւագ...

ԺԵՐՄ. Ուրեմն... դու ինձ չես սիրում... Եթէ դու սիրոյ մէջ կոյր և վեհ հաւատ չունես, որ յաղթում է ամեն, ամեն ինչ, ուրեմն դու ինձ չես սիրում...

ԼԻԻՍԻԷՆ. Ես սիրում եմ, աշխարհիս ամեն ինչից աւելի ես քեզ եմ սիրում...

ԺԵՐՄ. Որ այդպէս է, էլ մի վիճաբանիր... վերցրո՛ւ ինձ... տա՛ր ինձ... Իրականութիւնը միայն այն է, ինչ որ սէրն է ըստեղծում... Մնացածը ոչինչ է... մնացածը դոյութիւն չունի...

ԼԻԻՍԻԷՆ. Հէնց այդ մնացածն է ամբողջ կեանքը... Նա կարող է մեղ փշրել, ջարդել... ինձ համար ոչինչ... ես սովոր եմ... Իսկ դու... ես քեզ սիրում եմ բուռն, խորունկ, յաւիտեանական սիրով... ահա թէ ինչու ևս չեմ ցանկանում իմ երջանկութեան հետ խաղ խաղալ... այլ կամենում եմ նրան պահել... կը կամենայի նրան պաշտպանել և քո վեհանձն անխոհեմութիւններից...

ԺԵՐՄ. Լաւ է, լաւ...

ԼԻԻՍԻԷՆ. Դու կասկածո՞ւմ ես:

ԺԵՐՄ. Ոչ... ոչ... օհ ոչ... Միայն դու դատում ես տղամարդուն և զխնականին յատուկ երկչոտ խեղճով... Իսկ ես... իմ մէջ խօսում, ճշում է կանայցի սիրտը... Դու ես երազների և ցնորքների մէջ ապրում... ես եմ բնութեան և կեանքի մէջ... Լաւ... ասա՛ տեանենք, դու ինչ ես կամենում անել...

ԼԻԻՍԻԷՆ. Դարձեալ սպասել...

ԺԵՐՄ. Լաւ... Իսկ եթէ քո սպասածդ չը լինի... երբէք չ'իրադործուի...

ԼԻԻՍԻԷՆ. Դա անկարելի է...

ԺԵՐՄ. Սակայն քիչ առաջ դու երկիւղ էիր կրում... վերջապէս... ենթադրիր, որ չ'իրադործուեց... (Լիսիէն լռում է) Տեսնո՞ւմ ես... (Լըոնիւն) Ոչ... այստեղ մի ուրիշ բան կայ, որ դու չես ասում... Սակայն մի քանի օրից է վեր քո խօսքներից... քո ձեռքը շարժուածքից ևս այն զգում, նկատում եմ... Ահա ասեմ թէ ինչ...

ԼԻԻՍԻԷՆ. Ուրիշ ոչինչ չը կայ... հաւատացնում եմ քեզ...

ԺԵՐՄ. Իմ հայրը... Քեզ վատ ևս զգում, խիղճդ այնքան էլ հանգիստ չէ նրա նկատմամբ...

ԼԻԻՍ. Ո՛չ ձեր հօր... այլ դուցէ իմ նկատմամբ...

ԺԵՐՄ. Դա միևնույն է... Միայն այժմ ուշ է... դրա մասին առաջ էր հարկաւոր մտածել... Եւ յետոյ խղճի անհանգստութիւն իմ հօր... պ. Իսիդոր Լըշայի նկատմամբ... անկեղծաբար ասած... դա մի աւելորդ շոտայութիւն է...

ԼԻԻՍ. Ես նրան շատ բան եմ պարտ:

ԺԵՐՄ. (Ուսերը թոթուելով) Ինչպէս պ. Դը Լա Ֆոնտրենէլը... իմ հայրս սուրբ... մարդկութեան բարեբար դարձած... Որպիսի դառն հեղինակութիւն...

ԼԻԻՍ. Մի ծաղրիլ: Նա ինձ թշուառութիւնից է ազատել... Ես ոյժից ընկել, բոլորովին ուժասպառ էի, երբ նա ինձ ձեռք կարկառեց...

ԺԵՐՄ. Որպէսզի քեզ աւելի ստորացնէ... որպէսզի քո մտաւոր կարողութիւնները... դիտութիւնը և քո բարոյական առաքինութիւններն ի չարն դործ դնէ... Անկարող լինելով շահագործել... նրանց դարձրեց մի անվայել մասկարադ... Ինչպէս դու ինքդ ես ասում, մի պատրանք...

ԼԻԻՍ. (Տխրումեամբ). Ես այդ սնապարծութեամբ ասացի... չար սնապարծութեան րոպէին...

ԺԵՐՄ. (Խտաշար). Սակայն ես... ես չեմ կամենում որ դիպչեն, ստորացնեն այն մարդուն, որին ես սիրում, որով ես պարծենում եմ... (Լռութիւն): Միթէ մենք միմեանց սիրելու համար կարիք ունենք ուրիշների համաձայնութեան, հրապարակական երդումների... հանդիսաւոր ստորագրութիւնների... Չէ որ ես այստեղ ամեն օր հօրիցս սովորեցայ, որ դաշինքը, պայմանագրերը նրա համար են միայն, որ նրանց խախտեն... Երդումները՝ որ նրանց դրժեն... (Աւելի հանգստութեամբ) Իսկ ի՞նչ... ազատել է նա արդեօք ինձ թշուառութիւնից... երբ և է նա ինձ ձեռք մեկնել է արդե՞ք...

ԼԻԻՍ. (Գորովազին տխրութեամբ). Լաւ հասկացիր... խնդրում եմ... իմ սիրելի Ժերմէն... Ես չեմ կամենում քո հօրը պաշտպանել... Գուցէ դու հիմք ունես, անկասկած, և իրաւունք նրան չը սիրելու... քանի որ նրա պատճառով դու այնքան տանջուել ես... Սակայն չէիր կարող նրան չը սիրել առանց անողորմաբար նրան դատելու...

ԺԵՐՄ. Ես նրան իմ ատելութեանս չափ եմ դատում... Դրա դէմ ես ոչինչ չեմ կարող անել... (Լիւսիէն ցնցում է). Ի՞նչ պատահեց քեզ:

ԼԻԻՍ. Դու ինձ շատ վիշտ ես պատճառում...

ԺԵՐՄ. Ինչո՞ւ ես դու ինձ այդ ասում:

ԼԻԻՍ. Համոզուած եմ արդեօք, որ քո հօրը ճանաչում ես,

համոզուած ես դու արդե՞ք, որ քո հայրը իր արարքների պատասխանատունն է...

ԺԵՐՄ. Եթէ իմ հայրս խելագար լինէր... ես կարող էի այդ տանել... ես կարող էի նոյնիսկ նրան սիրել, իմ սիրովս նրան բռնել... Բայց... նա խելագար չէ... Մի մարդ, որ այնքան յամառ է... մի մարդ, որ իր ամենաանհեթեթ քմահաճոյքների ժամանակ իսկ իրան երբէք չէ կորցնում, որ նոյնիսկ իր անմտութեան մէջ այնքան լաւ է տրամաբանում,—հէ, նա խելագար չէ...

ԼԻԻՍ. Իմ խեղճ Ժերմէնս... (Քաշում է Ժերմէնին իր մօտ... վերցնում է նրա գլուխը, մեղմ, փաղաքշական շարժումներով)։ Իմ սիրելի յամառ վայրենիս... Օ՛հ, եթէ ես կարողանայի այս գըլխիդ մէջ մտցնել աւելի ներողամտութիւն և աւելի գութ... Ա՛խ եթէ ես կարողանայի... (Համբուրում է նրա ծակատը) սրան տալ... կեանքի աւելի ճիշտ ըմբռնումը... (Երկար նայում է նրան)։ Քո տանջանքների պատճառը աւելի դու ինքդ ես, քան քո հայրը...

ԺԵՐՄ. Բոլորովին ոչ... բոլորովին ոչ...

ԼԻԻՍ. Այո... այո... Դու տանջուած ես գերմարդկային երազներով... անկախ, կատարեալ արդարութիւն... Եւ քո այդ իղէալը, օ՛հ հաւատա ինձ, ցաւերով լի ապագայ է պատրաստում քեզ համար... Ես սուրբ չեմ... ես ես բոլորի նման մի մարդ եմ... ունիմ լաւ և վատ կողմեր... վատ կողմեր դուցէ աւելի շատ... Եւ երբ մի օր դու կը նկատես, որ ես ես մի մարդ եմ... մի խեղճ, հասարակ մահկանացու և ոչ քո վառ երեւկայութեամբ ստեղծած քիմերը, ցնորքը... ո՞վ կարող է երաշխաւորել, որ այդ օրը դու ինձ չես ատել... Այն ժամանակ ի՞նչ կանես...

ԺԵՐՄ. Յիմարութիւններ ես խօսում...

ԼԻԻՍ. Ո՛չ, սա շատ բնական է... Եւ ամենուրէք դու միշտ միևնոյն բանը կը տեսնես, ինչ որ ձեզ մօտ է... աւելի կամ պակաս... այս կամ այն ձևով... Արտաքինը կարող է փոխուել... բայց հոգին միևնոյնն է մնում... Մարդկային խեղճ հոգին է այդ՝ իր ագահութեամբ, իր շահերով... իր եղծիչ կրքերով... իր ոճիրներով... բայց և իր ճակատագրական թշուառութիւններով... Նրան աւելի խղճալ է հարկաւոր, քան ատել... Որովհետև նոյնիսկ ամենաընկճուած մարդու... ամենախստասիրտ ոճրագործի մօտ միշտ կարելի է տեսնել, գտնել լուսոյ մի փղբրիկ ճաճանչ... որը նրան դթութեան արժանի է դարձնում...

ԺԵՐՄ. Գթութիւն... Սակայն քանի որ իմ սիրտս լի է դթութեամբ... ահա թէ ինչու նա լի է և ատելութեամբ...

(Լիւսիէն մեղմ կերպով ձերմէնից յետ է քաշոււմ. ձերմէն նրան նորից իրան է մօտեցնում) Լաւ... լաւ... սիրալիր եղիր... վերադարձիր... (Լոռեթիւն... ձիւ թափելով) Ես քեզ բոլորը չը յայտնեցի... ծնողներիս և իմ ամօթխածութիւնը խնայելով... ևս քեզ բոլորը չ'ասացի... Եւ ես սխալուեցայ... Որովհետև սիրող զոյգը պարտ է ամեն ինչ ընդհանուր դարձնել... իրանց ուրախութիւնը... իրանց վիշտը և իրանց ամօթը... Գեղ յայտնի է իմ կեանքի միայն մի մասը... սակայն քեզ ծանօթ չէ իմ ամբողջ կեանքը... իմ ներքին և գաղտնի կեանքը... Է՛հ, իմացիր և այն... Արժէ որ իմանաս, երգոււմ եմ քեզ... Իմ մայրս... Ոչինչ կամ շատ քիչ բան է ներկայացնում... Նա նոյնիսկ չար չէ... Նա կարծում է՝ թէ ինձ սիրում է... բայց նրա սիրտը՝ ուրիշների օրինակին հետեւելով, քիչ-քիչ, առանց իր գիտութեան, կոշտացաւ... Բոլոր խիղճ ունէր, այն էլ յղիութեան և հարստութեան մէջ անհետացաւ... Իր դէպի ինձ ունեցած, ինչպէս ինքն է անւանում, քնքուշութեան հետ նա միացնում է այնպիսի գոեհեկ, այնպիսի անարգ, այնքան օտար, մայրական սիրոյ հետ ոչ մի կապ չ'ունեցող հոգսեր,—որ ես՝ հակառակ իմ թափած ճիգերի և գործ դրած դատողութիւնների, երբէք չը կարողացայ նրան մայր համարել, իմ մայրը համարել...

ԼիլիՍ. Դու նրա նկատմամբ մեծ պահանջներ ես ունեցել։ ԺԵՐՄ. (Քիչ զրգոտած). Ի՞նչ ես ինձ այդպէս նեղացնում... Բնիւն ես ինձ այդպէս ջղային դարձնում... Ես նրանից ոչինչ չէի խնդրում... երբեմն մի մպկտ... վստահութիւն... բարութիւն... այն բարութիւն... Միթէ՞ իրօք շատ բան եմ պահանջել... Բայց դու նրան չես ճանաչում... Նա պարտ էր այս տան մեղքը քաւել... Նա կարող էր հեշտ իրագործելի բարիքներով,—և թէ բնական առատաձեռնութիւն չ'ունէր,—իր կանացի վարուողութեամբ կարող էր թեթեւացնել, նուազացնել այն չարիքը, որ տարածում է իմ հայրը ամենուրեք... Սակայն նա ոչինչ չարեց, ոչինչ... Նա զգում է, թէ և մութ կերպով, բայց զգում է իմ հօր բոլոր մեքենայութիւնները, մութ գործերը, մոլեգին և արիւնարբու ախորժակը... Բայց և այնպէս չը նայած իր փոքրիկ գանգաւաններին, փոքրիկ բողբոջներին, նա՝ շնորհիւ իր ամուսնական պարտականութիւնների սխալ ըմբռնման, պաշտպանում է հօրս բոլոր գործերը, նրանց ծառայում... և հարկաւոր եղած դէպքում նրանց վրայ նոյնիսկ նորերն աւելացնում... (Աւելի դառնութեամբ) Եւ ես նրան մեղադրում եմ ոչ նրա համար, որ նա ինձ չէ սիրում, այլ որ ես ինքս չը կարողացայ նրբաբան սիրել... այնպէս, ինչպէս ես կը ցանկանայի սիրած լինել իմ հարազատ մօրը...

ԼիԻՍ. Սակայն, իմ սիրելի ժերմէնս, քո ասածներդ լսելուց յետոյ ես նրան աւելի եմ խղճում... Մարդիկ զթութիւն են չարժուժ աւելի իրանց թուլութիւններով, երբեմն ծաղրելի կողմերով, քան իրանց առաքինութեամբ... Որքան ես քո մօրը ճանաչում եմ, նա մի խեղճ, թոյլ և մութ արարած է... փարթամ հարստութեան մէջ ինքն իրան կորսրած... աքսորութեան մատնուած... Նա անում է այն, ինչ որ կարող է...

ԺԵՐՄ. (Դողալով). Իոկ իմ հայրը... նա ես այն է անում, ինչ որ կարող է... Արեւանդում... բորսային ճարպիկ խաղեր... շանտաժներ... գողանք... խաբեքայութիւն... որ նա զգործեր աշունտով է քողարկում... և սպանութիւններ... Ահա նրա պատմութիւնը:

ԼիԻՍ. Դու միայն վատն ես տեսնում, երբէք լաւը չես նկատում, որ գտնւում է միշտ վատի մօտ... Սակայն չը նայած հօրդ վատ, սարսափելի բնաւորութեան... նա մեծ մեծ բաներ էլ է կատարել...

ԺԵՐՄ. Իմ ինչքն են հարկաւոր... քանի որ նա ինձ համար ոչինչ չի արել... Մեծ բաներ... Օհ, թող ինձ իմ ասելիքս վերջացնեմ... Ես այսօր պահանջ եմ զգում քեզ յայտնելու, քո առաջ աղաղակելու իմ բոլոր զգուանքը... Ներք ես կը վերջացնեմ... դուցէ դու կը հասկանաս և այն ժամանակ կը կայացնես քո վճիռը... Ահա այդ երկու անձանց մէջ եմ ես ապրել... մեծացել... Անխնամ... աչքաթող՝ մի օտար էի ես... ընտանեկան կենդանուց էլ ցած... Երևակայում ես Պարիզի մեր տունը և այստեղ՝ այս դղեակը... և ինձ նրանց մէջ... Մի կատարեալ դժոխք... ուր ես ոչ մի անգամ չը պատահեցի խաղաղ, անդորր հայացքներ... ուրախ, երջանիկ դէմքեր... ուր ես ոչ մի անգամ չը լսեցի քաղցր և բարի խօսք... Տենդային աճապարանք... յուզմունք... դժբախտութիւն... ծամածուող ծիծաղ... ոճրի ապօթէոզը... Մարդիկ են անընդհատ դալիս... գնում և այլևս չը վերադառնում... ինչպէս երեկ՝ չը գիտեմ որտեղից եկած այն երկու յիմարները... Նրանք այս երեկոյ պիտի վերադառնան՝ կորցնելով իրանց հարստութիւնը, եթէ ունեն և իրանց պատիւը, եթէ դեռ պատիւ ունեն... (Լռութիւն—Աւելի ցաւազին ձայնով): Պատահում են երբեմն մեղսակից դէմքեր... սակայն աւելի յաճախ՝ զոհեր... անծանօթ թշուառներ, որոնց լաց ու կոծի, ծայրայեղ կարօտութեան մասին ես իմանում էի հօրս պատմուածքներից... Երեկոները, ընթրիքի ժամանակ, հայրս նստում օտարների և մեր առաջ պատմում էր իր քաջագործութիւնները... Ո՛րպիսի չարագուշակ խնդութեամբ... մարդասպանի իսկական քրքիջով նա մեզ պատմում է՝ թէ ինչպէս է խաբել սրան, կոշոպտել միւ-

սին... պատիւը արատաւորել մի երրորդին... Եւ դու դեռ ինձ
կշտամբում ես, թէ ես գութ չ'ունեմ... Ա՛խ, Լիւսիէն, Լիւսի-
էն... դու չը գիտես... այս երկար ու ձիգ նզովուած տարիների
ընթացքում ես միմիայն գթութեամբ եմ ապրել... Փողոցում
սգաւոր կնոջ և փռքրիկ երեխաներ հանդիպելիս ինքս ինձ հարց
էի տալիս, «գուցէ սրանց սգի պատճառը ես մենք ենք»։ Մէկի
արտասուքը տեսնելիս ինքս ինձ ասում էի. «գուցէ մեր պատ-
ճառով է արտասոււմը»։

ԼիւսիՍ. (նորին խանդաղատանքով) Ի՞նչու ես դու քեզ այդպէս
տանջում...

Ժեմմա. Դժբախտաբար... դրանից ես արդէն տուժել եմ...
Բանկիր Գարբիէլ Դոֆէնի մասին դու ոչինչ չես լսել։

ԼիւսիՍ. Այո, լսել եմ։

Ժեմմա. Եւ գիտես, թէ, նա ինչպէս է մեռել։

ԼիւսիՍ. Գիտեմ, ինքնասպանութեամբ...

Ժեմմա. Նրա ինքնասպանութեան պատճառը մենք ենք ե-
ղել... (Լէսիէն ցնցում է) Այո, այո, պատճառը մենք ենք ե-
ղել... Ես չեմ կարող քեզ լաւ բացատրել այդ դրամայի բոլոր
մանրամասնութիւնները... Աւետրական գործերից առհասա-
րակ ես ոչինչ չեմ հասկանում... Սակայն ահա թէ ինչ կարո-
ղացայ ես իմանալ... ինչ իմ ականջիս հասաւ... ինչ որ Պարի-
զում խօսում էին ամենուրեք... Լրագիրները... «չ... նրանք
համբ էին... չէ որ հայրս նրանց պաշտօնակիցն էր... Եւ յե-
տոյ նա անկասկած նրանց կաշառած կը լինի... (Ժեմմայի ձայնը
դողդողում է... Դէմքը ցաւ եւ տանջանք է արտայայտում)։

ԼիւսիՍ. Քո այդ յիշողութիւնները քեզ ցաւ են պատճա-
ռում... իմ սիրելի Ժեմման... Ձեռքերդ այրում են... Հեկե-
կանք եմ ես քո ձայնից լսում... բաւական է... ես քեզ խնդը-
րում եմ...

Ժեմմա. Ոչ... «չ... ընդհակառակը, դա ինձ թեթեւութիւն է
պատճառում... Կարծես մի ցաւ, որ ինձ տանջում, խողխողում է,
հանում ձգում եմ ինձանից... (Շարունակելով) Դոֆէն վտանգի
մէջ, յուսահատ, չ'իմանալով ինչ անել՝ վերջին ծայրայեղ միջո-
ցին է դիմում... գալիս է իմ հօր մօտ և խնդրում՝ իրան ազա-
տել... Թէ ինչ առուծախս է նրանց մէջ տեղի ունենում,—եւ այդ
չը գիտեմ... ինչ գաղտնիք... ինձ անյայտ է... Միայն գիտեմ այն,
որ հօրս մի խաբուսիկ օգնութեան... գուցէ մի աննշան խոստ-
ման համար Դոֆէն ստիպուած իր բանկի բոլոր մնացած ակ-
ցիաները բերում, յանձնում է իմ հօրը պահելու, լսում եւ՝ պա-
հելու... Մի քանի օրից յետոյ յանկարծ բորսայում ծախուում են
միլենոյն ակցիաները միանգամից, բոլորը միասին... Դա մի ընդ-

հանուր սարսափ էր... Արժեթղթերը իջնում են... նրանց հետ միասին խորտակւում է և Դոֆէնի անկտրական տունը... Դոֆէնը՝ գունատ... խելագարւում... դէմքը այլայլւած, վազում, դալիս է իմ հօր մօտ... Մնչորում... սպառնում... հօրս առջի ծնկաչոք կանգնած աղերսում... «Ձեր կողմից դա մի ոճրագործութիւն է»։—«Ոչ, դա իմ իրաւունքն է»։ «Դուք ինձ կորստեան էք մատնում»։—«Ես ինձ սպառնում եմ»։ «Սակայն ես կին, երեխաներ ունեմ»։—«Ես նոյնպէս»։ «Դուք ինձ ինքնասպանութեան դուռն էք հասցնում»։—«Շատ իմ հարկաւորն է»... Դոֆէնը վերադառնում է տուն և ատրճանակի մի հարուածով վերջ դնում իր կեանքին... Les affaires sont les affaires...

ԼիւիՍ. Քստմնելի է... Սակայն չէ որ Դոֆէնը նոյնպէս մի խաբեբայ, մի գող էր...

ԺեմիՄ. Այդ ժամանակ նա մի թոյլ... մի դժբախտ, մի յաղթուած էակ էր... Օհ, Լիւսիէն:

ԼիւիՍ. Գուցէ դա մի առասպել է:

ԺեմիՄ. Օհ, յոիր... Ձուտ ճշմարտութիւն... Ես դնացել էի տիկին Դոֆէնի մօտ... նա ամեն ինչ ինձ պատմեց... Ես ներքա ոտքերն ընկնելով նրանից ներողութիւն եմ խնդրել... և ներքա հետ միասին արտասուել... Եւ այս մէկը չէ... երկու, երեք... հարիւր... հազար այլ դէպքեր... Այժմ դու կարող ես ասել, որ ես հօրս դատելու իրաւունք չ'ունեմ... (Լիւսիէնը լուծ է): Այժմ հասկանում ես դու արդեօք՝ թէ ինչու ես ուզում եմ թողնել, հեռանալ այս տանից, ուր իւրաքանչիւր մի քար, հողի իւրաքանչիւր մի կտոր արտասուքներով ողողւած է գնուել... (Լիւսիէնը լուծ է): Ես քեզ ասում էի, որ իմ ծնողները ինձանով երբէք չեն զրաղուել... Ես սխալուեցայ... Ո՛չ, նրանք հոգում էին իմ մասին և, այ, դու կը տեսես՝ որպիսի անձնութիւն էամբ և ընտանեբար... Իմ հայրը ինձ ամուսնացնելու համար մի տարօրինակ սովորութիւն ունէր... այն է՝ իմ միջոցով մեծ գումարներ կորզել կամ ձեռնտու պայմաններ կապել... Մի շահաւէտ գործ իր օգտին ծառայեցնելու, ի նպաստ իրան վճելու համար նա ինձանով էր մարդկանց հրապուրում... Ես նրա համար այլևս մի մարդկային էակ չէի... այլ դարձել էի փոխանակութեան արժեթուղթ, սպիկուլիացիայի արժեթուղթ... Աւելին կ'ասեմ, յաճախ նա առուծախսը վերջացնելուց, պայմանագրերը կապելուց յետոյ ինձ էլ վրան աւելացնում, փնջեջ է անում... այնպէս, ինչպէս մագործը միսը կշռել-վերջացնելուց յետոյ, իր մուշտարու խաթրի համար մի փոքրիկ կտոր միս է կտրում, գցում... Ո՞վ կարող է ասել, որ այս բոլորն այն Գրուզի և Ֆինիի հետ նա հէնց ինձանով չէ առևտուր անում...

ԼԻԻՍԻԷՆ. Քո կիրքը քեզ շեղում, սխալեցնում է, իմ սիրելի ժերմէնս... Ի՞նչու միայն քո հօրն ես մեղադրում, երբ բոլորն էլ ամուսնութեան վրայ այդպէս են նայում... Քանի որ երկու սիրող էակների սուրբ միութիւնը դարձրել են իսկ և իսկ առուծախի առարկայ, դաշինք, նոտարի մօտ կապուած, կնքուած, ստորագրած պայմանագիր... աւելի կամ պակաս վայրագութիւն, աւելի կամ պակաս խայտառակութիւն այդ առուծախի ժամանակ... ոչ մի բան չի փոխում... դարձեալ ամուսնութիւն է... Քիչ առաջ դու ինքըդ էիր ասում... մեզ ինչ՝ քանի որ մենք ազատ, մաքուր, սուրբ սիրով ենք միմեանց հետ կապուած... Մոռացիր, ժերմէն, այդ անցեալդ... ես քեզ աղաչում, պաղատում եմ...

ԺԵՐՄ. Ես կը մոռանամ... եթէ դու կարող ես, եթէ դու կամենաս ինձ մոռացնել տալ... Եւ ահա ինչ եմ կամենում ես քեզ ասել... Փոխանակ այդ կեանքի դէմ ապստամբելու... ես կարող էի նրա հետ հաշտուել, նրան ընդունել... Միայնակ... առանց խրախուսանքի... առանց նեցուկի... առանց բարեկամի... մարդ վերջիվերջոյ պայքար մղելուց յոգնում է... Օրինակը... սովորութիւնը... բարոյական միայնակութիւնը... կարող են յաղթել ամենաանկողն խղճատութիւն... և ամօթխածութիւն... խայտառակութեան, ամօթի և ոճրագործութեան այս մթնոլորտում ես՝ անգիտակցաբար կարող էի անկումից անկման գալով, գալ հասնել Քաւովէի դրութեան... Թէ լինչպէս և ինչո՞ւ ապականութիւնից ես ազատուած եմ մնացել... ճիշտն ասած, ինքս էլ լաւ չը գիտեմ... Ես կարծում եմ, որ դրա պատճառը ակզբում իմ զայրոյթը, ծնողներիս դէմ մղած իմ պայքարն էր... յետոյ իմ սէրը... Ուսկայն սրբիս տարօրինակ մտքեր եմ ես իմ գլխիցս հեռացրել... Ա՛խ, Լիւսիէն... Լիւսիէն... Եթէ ես քեզ ասեմ... որ քանի-քանի անգամ... զղուած... ծնողներիցս վրէժխնդիր լինելու... նրանց ստորացնելու մի վայրենի ցանկութեամբ... քիչ էր մնում գայթակղութիւն, անձնատուր լինէի սպասաւորների կամ ակոռատան ծառայողներից մէկն ու մէկի կրքերին...

(Նրա ծայր փոխում է, կոկորդը սեղմում):

ԼԻԻՍ. Ժերմէն... (Խանդաղատանքով ընկուած վերցնում է նրա ձեռքերը) Ժերմէն, լսիր... այդ մի ասա... երբեք այդպէս մի խօսիր... ճիշտ չէ քո ասածը...

ԺԵՐՄ. Նրանց ղէմքերը իրապէս աւելի պակաս ցինիկ և մուրթ էին, քան մարդկային այն բոլոր էակների, որ գալիս գրնում էին մեզ մօտ...

(Արտասւում է)

ԼԻԻՍ. Ժերմէն... Ժերմէն... հանգստացիր... պաղատում

եմ... Գո վստահութիւնը... քո ուղղամտութիւնը... քո ոգու վեհանձնութիւնը... քո ամբիժ սրբութեան իղէալդ... աղատ և արդար կեանք ունենալու բուռն ցանկութիւնդ... և քո տանջանքները... Ահա թէ ինչի համար եմ ես քեզ սիրում. աւելի այդ ամենի, քան քո գեղեցկութեան համար... Հէնց դրա, հէնց այդ ամենի համար էր... որ ես քիչ առաջ ցնցուեցի... Լաւ ուրեմն... մենք կը մեկնենք... այո՛ւ Մենք կը մեկնենք, երբ դու կամենաս... եթէ կամենաս... հէնց այսօր...

ԺԵՐՄ. Այո... այո... Սակայն հչ իբրև գողեր, որ թագնւում են... Մենք կը մեկնենք բոլորի ներկայութեամբ... սարգերես, բաց ճակատով... հանգիստ սրտով...

ԼԻԻՍԻԷՆ. Այո...

ԺԵՐՄ. Եւ ամեն ինչ ինձ թո՛ղ... իմ սիրելի Լիւսիէնս... Ես հասկանում եմ քո խղճահարութիւնը, քո կասկածները... Քանի որ ես այդ չ'ունեմ... ես պիտի գործեմ՝ վերադարձի, սիրելիս, պաւիլիոն, Հարկաւոր է, որ քո հաշիւները մաքուր լինեն, քո մատեանները՝ կարգին՝ Ես չեմ ցանկանում, որ իմ հայրը կարող լինի... այդ կողմից քեզ մի որևէ բանում մեղադրել... Համբուրի ինձ... Գրկիր ինձ ամուր, ամուր (Նրանք զրկախոսոնւում են) Դու ոչ մի բանում չես փոշմանիլ, միամիտ եղիր... Երբ մենք երկուսս միասին կը լինենք... միասին, հեռու այստեղից... դու կը տեսնես, ինչպէս ես ուրախ կը լինեմ... այս իմ տղեղ աչքերը երբէք... երբէք այլևս տխուր չեն լինիլ... և դու էլ ինձ այլևս չես կշտամբիլ... և ինձ այնպէս կը սիրես... ես քեզ այնպէս կը սիրեմ... Դու կը տեսնես, կը տեսնես՝ ինչպէս մենք երջանիկ, բախտաւոր կը լինենք...

ԼԻԻՍ. Այո, այո... երջանիկ կը լինենք... եթէ միայն դու չը կամենաս, որ մեր երջանկութիւնը մեղանից, կեանքից բարձր, չնաշխարհեկ լինի...

ԺԵՐՄ. Չար... (Լուռիւն) Մեր երջանկութիւնը... միթէ շատ ջանք գործ դրիր... մինչև որ կարողացար նրան նուաճել... (Լուռիւն) Փող ունեմ...

ԼԻԻՍ. (Ամաչելով) Այժմ բաւական... ունեմ... Պարիզում կը ճարեմ... կը գտնեմ...

ԺԵՐՄ. Գնա... գնա... իմ խեղճ սիրելիս Եւ դղեակից մի հեռանալ...

(Լիւսիէնը դուրս է գնում)

(Ժերմէնը ուրախ-զուարթ նայում է նրան)

Ս. ՇԽԵԱՆՑ

(Գը շարունակուի)